

Seterbrukaren

Skrift frå Norsk seterkultur

Nr 2 | juni 2021 | 24. årgang

Svært god respons på spørreundersøkelsen "Setra mi"

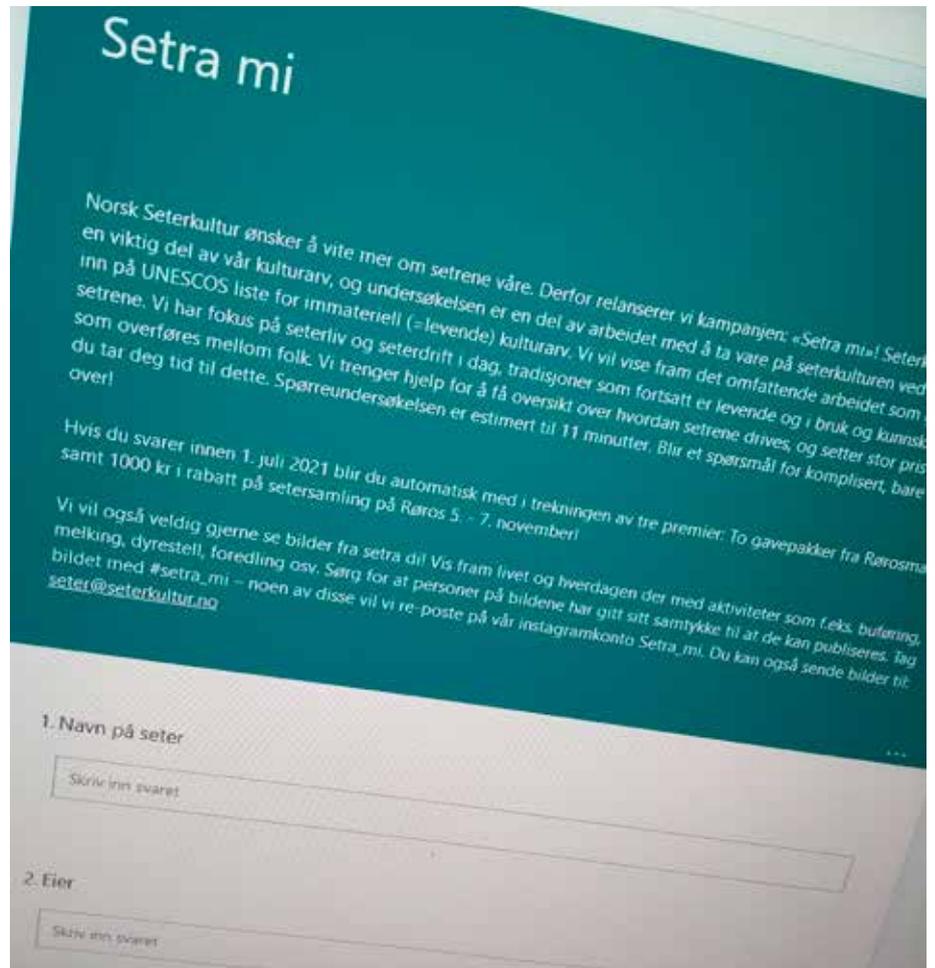
Etter et par uker har nær 290 seterbrukere svart på Norsk seterkultur sitt spørreskjema om seterbruket i dag.

Seterkulturen er en viktig del av vår kulturarv! I forbindelse med arbeidet med å få skrevet inn seterkulturen på UNESCOs liste for immateriell (=levende) kulturarv trenger vi å vite mer om setrene våre. Vi har derfor relansert spørreundersøkelsen: «Setra mi»!

Gjennom UNESCO-prosjektet vil vi vise fram arbeidet som gjøres på setrene i dag, tradisjoner som fortsatt er i bruk og kunnskap som overføres mellom folk, men da trenger vi hjelp! Vi trenger informasjon om alle setrene i Norge og håper at flest mulig seterbrukere vil svare.

Spørreundersøkelsen *Setra mi* finner du på Norsk Seterkultur sin nettside <http://www.seterkultur.no/>.

I midten av juni sendte Norsk seterkultur ut e-post til omlag 900 seterbrukere, og av disse har altså nær en tredjedel svart alt. Nå venter vi spent på resten!

Seterskjemaet er på nettsida seterkultur.no.

Instagram-kampanje

- #setra_mi

I sommer ønsker vi å vise fram seterlivet i Norge! Ta bilder som viser livet på setra og tag med #setra_mi.

Ta bilder fra egen seter eller ei seter du besøker - og oppfordre andre til å gjøre det samme! Vis fram hverdagen på setra, med aktiviteter som f.eks. buføring, melking, dyrestell eller foredling. Sørg for at personer på bildene har gitt sitt samtykke til at de kan publiseres. Noen av bildene repostes på vår instagramkonto *Setra_mi*.

"Melkekyr på Langsetra", lagt ut på Instagram med emneknaggen #setra_mi av @maritlindjo (Marit Lind Jordet).

Samling om seterbruk på Røros

Vi i Norsk Seterkultur arrangerer en fagsamling for alle seterbrukere på Røros 5.-7. november 2021. Vi håper at du blir med!

Hva skal til for å bevare den norske seterkulturen, og hvorfor er dette viktig? Hvordan kan vi jobbe sammen og hver for oss for å ta vare på den?

Dette er tema som vil diskuteres på denne fagsamlingen, og vi håper at så mange seterbrukere som mulig vil ta turen og dele deres erfaringer og innspill. Det står både foredrag, workshop og diskusjoner på programmet, og erfaringer, gode historier og nyttige tips vil deles til inspirasjon og fornøyelse.

Solceller og Nofence

Blant annet vil Bolette Bele fra NIBIO og Håkan Tunón fra NAPTEK snakke om likheter og forskjeller ved norsk og svensk seterkultur – kanskje får vi besøk av flere fra vår søta bror også? Energi Pluss vil snakke om fossilfri drift på setra ved bruk av solceller (artikkel side 8 og 9 i bladet), representanter fra NoFence og Ryddegeita vil snakke om digitale gjerdssystemer og Hans Brimi fra Brimi Sæter, samt Erik Fleischer og

Roy Tomas Leirvik fra Braskerudsætra i Solør, vil gi gode tips om prissetting av seterprodukter.

Rådhuset Vingelen vil informere om prosjektet som handler om å få seterkulturen inn på UNESCOs liste for immateriell kulturarv.

Det vil bli felles middag, underholdning og aktiviteter gjennom helgen, så alt er tilrettelagt for en spennende, inspirerende og sosial samling.

Påmeldingsfrist 10. september

Interessert? Se nettsida til Norsk Seterkultur for mer informasjon og registrering. Påmeldingsfrist: 10. september, men jo før, jo bedre! Planleggingen blir mye lettere for oss, jo tidligere vi kan estimere et antall, så vi oppfordrer alle til å sette av helgen og melde seg på så fort som mulig – du kommer

Braskerudsætra i Solør er på programmet til fagsamlinga. Her er det Roy Leirvik som kinnar smør (bilete: Erik Fleischer).

ikke til å angre!

Påmeldingen er bindende, men dersom smittevernmessige retningslinjer gjør at arrangementet ikke kan gjennomføres, vil påmeldingsavgiften bli refundert.

Smør-merke også i år

Lagar du setersmør kan du også i 2021 få selja smøret med merket for verna tradisjonelt særpreg. Omlag 20 produsentar har alt teke merket i bruk.

Det var i 2019 at Norsk seterkultur oppnådde vern av setersmør på tradisjonelt grunnlag, og sju smørprodusentar kunne i 2020 selja smøret sitt med det tilhøyrande merket. Ein må då oppfylle forskrifta for dette. Les meir på seterkultur.no.

Ø.S.

Smør-kurs til hausten

Norsk seterkultur har planlagt kinnekurs til hausten. Kurset skulle egentleg ha vore halde i februar 2021 i Bø i Telemark i samband med årsmøtet, men vart avlyst på grunn av covid19. No er tanken å laga til kurset i oktober. Kursstaden er Fagernes i Valdres.

Meir informasjon vil koma på heimesidene til Norsk seterkultur, seterkultur.no.

Ø.S.

Kva skjer på setra di i sommar?

I samband med Unesco-prosjektet vil Rådhuset Vingelen gjerne ha tips om det som skjer på setrane i år. Så om du skal ha open dag, setertreff eller andre tilskipingar, send litt informasjon om dette til hege@radhusetvingelen.no eller ring telefon 415 48 465.

Smittevern på setra 2021

Korona-viruset heng over oss også sommaren 2021, og for deg som har open seter eller servering er det ein del ting å passa på.

Av Øystein Skjæveland

Sjølv om Noreg held på å opna opp og reglane etter kvart vert mindre strenge, er det framleis både nasjonale og lokale retningslinjer å fylgja.

Den beste kjelda for reglane er den offentlege informasjonen frå Folkehelseinstituttet og andre på nettsida www.helsenorge.no/koronavirus/oversikt-over-regler-og-anbefalinger/.

Men det kan også vera lokale retningslinjer som gjeld for kvar kommune. På den nemnde nettsida ligg det også peikarar til korona-informasjon frå kvar kommune i landet.

Det er altså viktig å vera klar over både dei landsgyldige reglane, men også lokale tilpassingar i kvar kommune.

Alle dei konkrete reglane er for omfattande og detaljerte til å ta med her. Men hovudpunkta gjeld mellom anna:

- avstand (hovudregel éin meter)
- hostehygiene
- tal på personar som er samla.

For serveringsverksemder vil det ofte vera krav om å registrera gjestene, med tanke på seinare smittesporing. Kan dette vera aktuelt for deg, så ta kontakt med helse-leiinga i kommunen din og be om råd.

Som eit konkret eksempel på smittevernreglar for ein stad som er open for publikum vil Seterbrukaren her visa fram generelle retningslinjer for museet Odalstunet, og smittevernreglane frå Skålbergsætra i Nord-Odal, som er Odalstunet si museumsseter:

Frå Skålbergsætra (bilete: Knut Olav B. Storbråten).

Generelt

Mål og hensikt med åpning
Musene våre er åpne institusjoner. Anleggene har stor betydning for folk som møteplasser, kunnskapsformidlere og rekreasjonsområder. Det er viktig at museene bidrar til at folk får gode opplevelser i nærmiljøet i ei tid preget av unntakstilstand.

Museene forholder seg til retningslinjer fra nasjonale og lokale myndigheter.

Ikke besøk museene dersom du er syk, pålagt karantene eller isolasjon.

Følg generelle råd og regler gitt av helsemyndighetene.

Det oppfordres til først og fremst å bevege seg sammen med personer i samme kohort. Hold avstand til hverandre.

Generelt om evt. smittesporing
For smittesporing opprettes egne lister med navn og kontaktinfo på besøkende. Listene fylles ut manuelt, og makuleres etter ti dager.

Skålbergsætra:

Setra åpner igjen i sommer i tidsrommet 28. juni - 25. juli. Setra er åpen daglig fra kl. 12 - 17.

Antallet besøkende på

setervangen skal ikke overskride 50 på samme tid. De ansatte har ansvaret for å kontrollere dette.

Det henges opp instruksjer ved grindene vedr. avstand mellom de besøkende og andre forsiktighetsregler, bl.a. at man ikke kan besøke setra dersom man føler seg sjuk.

Håndsprit er tilgjengelig ved grindene i tillegg til håndvaskestasjonen ved fjøset.

Utedoen kan benyttes av de besøkende. Den rengjøres daglig.

Serveringa blir utført av frivillige. De frivillige får nødvendig informasjon om overnevnte regler av museumsleder ved Odalstunet. De frivillige skal ikke møte på jobb dersom man føler seg sjuk.

Serveringa foregår fredag, lørdag og søndag. Vafler steikes i mjølkebua. Det er ikke selvbetjening, vafler og kaffe bringes ut til serveringsbordet. Utebordene rengjøres flere ganger daglig.

Dyrehold og mjølkestall blir utført av ansatte som ikke arbeider med servering. De ansatte skal ikke møte på jobb dersom man føler seg sjuk.

Nytt liv på Gaurhovdstølen

Gaurhovdstølen ligg inne på høgfjellet, 1050 m.o.h., midt mellom Hallingdal og Hemsedal, der du køyrer opp frå Torpo.

Her kan du på ein skyfri formiddag sjå fleire kjente fjelltoppar i Noreg. Du kan sjå Gaustadtoppen mot sør-vest, Galdhøpiggen mot aust-vest og vakre Hallingskarvet med Hardangerjøkulen mot nord-vest. I tillegg til dei meir lokale fjella Lauvdalsbrea, Reineskarvet, Blåberget, Grytingen og Såta. Her vil Bent Arild Spildrejorde og Bjørg Engene starte oppatt med stølsdrift av mjølkekyr.

Her blir det laga mjølkeprim (alle bilete: Wenche Smestad).

Vil starte oppatt med stølsdrift
-På denne idylliske stølen har me no tenkt å starte oppatt stølslivet, seier Bjørg Engene. Me har planlagt å ta i bruk det gamle fjøset her, og har alt lagt inn straum og bora etter vatn. Det er også laga ny veg opp til fjøset,

slik at mjølkebilan kjem til. Ho driv mjølkeproduksjon i Hemsedal, og ser for seg å drive støl på Gaurhovd halve sommaren. Fyrste delen av sommaren er ho på på stølen sin i Hemsedal.
-Me har att å få laga oss eit ordentlig mjølkerom, samt kva slags system me vil ha for mjølkning her. Me tenker anten mjølkegrav eller røyrmjølkning, fortset ho. Ho fortel også at dei ynskjer seg eit tilbygg der dei kan drive med separering og ysting. Produkta vil ein få kjøpt der på stølen.
-Det er lenge sidan det var kyr på bås her på stølen. Ho mor dreiv stølen med leigekyr, den gongen ho dreiv garden, opplyser Bent Arild Spildrejorde. Det er han som eig stølen, og er gift med Bjørg. Dei driv kvar sin gard. Ho driv med mjølkekyr i Hemsedal, og han driv med sau i Oppheim på Torpo.
Om hausten vil ein også kunne sjå sauene til Bent Arild på stølen. Om sommaren har han sauene sine i Fødalen, som er statsallmenningen i Ål kommune.

Stølsdag

I over 30 år har det vore tradisjon med stølsdag på Gaurhovdstølen. -Den går av stabelen fyrste helga

Stølsdag og høyslått på Gaurhovdstølen..

i august. Dette er eit samarbeid mellom skule, bondelaget og bygdekvinnelaget for å halde vedlike gamle stølstradisjonar slik at dei ikkje blir gløymd, fortel Bjørg. I dag er det ei stølsdagsnemnd som består av ca 50 personar, som alle jobbar på dugnad for å få dette til. Her blir det vist fram lam, kalvar, kaninar, hestar og høner, fortset ho. -Damene i bygdekvinnelaget kokar både prim og saupsuppe, og kinnar smør på gamlemåten. Etterpå får alle smaka. Det er også sal av rummegraut, ystil, gommokaku, kvikaku, brus og anna i frå kiosken vår, legg Bent Arild til. -Kaffien er gratis, og kokt i gamal, svart kaffikjel på bål, seier han. Om du vil, kan du delta i dei konkurransane som dei arrangerar. Det er ballkasting for ungane og hesteskokasting for dei vaksne. Etterpå er det premiering. Ein kan også vera med på tur med hest og vogn, eller ponnyridning for ungar. Det er også nokre småaktivitetar som spikking og toving for ungane. Utpå ettermiddagen har Hugnad ungdomslag og seniordansen oppvisning i gamaldans og laus. Då er det ungdomen i bygda som visar kva dei har lært på kursa til ungdomslaget. -I 2019 hadde me 30-årslag for stølsdagen, då hadde me over 250 betalande gjester på festen om kvelden. På sjølve dagen var det over 700 besøkande. Det var publikumsrekord, fortel Bent Arild. -Me var kjempeheldige med vêret, og sola skein frå blå himmel. Me sette opp danseplattning for gjester, og Retro spela til dans, minnst han.

Gaurhovdkiosken

- I påsken er kiosken open, og dei aller fleste som er på skitur på Torpoåsen, tek turen innom for vaffel, kaffi, kakao eller anna godt å bite i, fortel Bent Arild. Her har familien hans drive påskekioksidan 1965, og dette er plassen der du kan setje deg godt til rette i solveggen og nyte påskevêret og den fantastiske utsikta. "Gaur" i Gaurhovd betyr utsikt. -På skjærtorsdag er det litt aktivitetar her også, som rebusrenn for heile familien, med premiering. I tillegg er kiosken også open når skirennet Slarverennet for damer, går, opplyser

Ingebjørg Karterud kinnar smør.

Her er det sal av rummegraut, ystil, gommokaku, kvikaku, brus og anna.

han. Bent Arild har drive garden i omkring 30 år. Han overtok etter mor si i 1990. -Det er mor mi, Kari Spildrejorde som er drivkrafta bak stølsdagen. Dette er noko ho verkeleg brenn for, fortel han. Ho er framleis aktiv i samband med planlegging og utføring av denne dagen, sjølv om det er lenge sidan ho dreiv garden. -I kiosken kan du ofte treffe på sonen

til Bent Arild, Fredrik Spildrejorde. - Det bur ein liten kremmar i han, og det er så greitt å ha med han på laget, meiner Bent Arild. Han kjem også til å delta aktivt i den nye drifta av mjølkefjøset på stølen, avsluttar Bent Arild. Han er dyktig på økonomi, data og sal. Han er for tida student i Bergen.

Liv Torunn G. Torpe

Sommarsola fyller batteriet

På setra i Dalsbygda er Erling Tingstad og familien i full gang med andre setersommar med el-kraft frå solceller og batteri. Sidan i fjor har dei lagt på 40 prosent meir solceller på setertaket, og det gjer heilt klart utslag på lade-effekten på batteriet, fortel Tingstad.

Av Øystein Skjæveland

Solcellene ligg på taket på seterfjøset ved Setersjøen i Dalsbygda, og batteri og teknisk utstyr er i ein konteinare for seg. I konteinaren kan ein sjå på skjerm kor mykje batteriet ladar og kva ladestatus er. Men Erling Tingstad har også ein app på telefonen der han kan halda oversikt over lading og batterikapasitet. Med sim-kort i batterikonteinaren får han all nyttig informasjon inn

Kyrne går inn i den andre sommaren med solceller på fjøstaket (alle bilete: Erling Tingstad).

på telefonen etter kvart, med få minuttars forseinking.

Og det er tydeleg meir straum å henta i år. -I dag var det heile 83 prosent att på batteriet etter kveldsstellet, fortel han til Seterbrukaren.

Batteriet kan gå ned i 20 prosent før ein må lada opp att. Er det under 5-6 prosent så vil ikkje batteriet levera straum meir, fortel Tingstad. Det er automatikk som sikrar at ein ikkje kan lada batteriet heilt ut. På same måten kan ein heller ikkje lada batteriet heilt fullt.

Overskot som varmt vatn

Fjellsola i Nord-Østerdalen kan skina sterkt når ho berre vil, og med ekstra solceller på taket kan det somme dagar verta så mykje straum at batteriet ikkje har plass til meir. Men Erling Tingstad har ein plan for å hanskast med dette - den ekstra solenergien kan

Ved hjelp av appen på telefonen kan ein halda kontroll med straumproduksjonen og tilstanden til batteriet. "AC loads" er forbruket på 3-fasen, altså mjølkemaskin og tank. "DC power" er forbruket på 1-fasen, som er varmtvatn og seterhuset. "PV charger" er det som solcellene produserer. "Discharging" er kor mange prosent det er på batteriet (skjermdump).

lagrast som varmtvatn i staden for som elektrokjemiske spenningar i batteriet.

Til dette har han kjøpt inn ein brukt 600 liters ekstra varmtvasstank, men det kom ein liten kjelke i vegen: varmeelementet i tanken var gåent, og seterfolket ventar no på nytt element.

Men når alt er på plass, er elektronikken i batteri-konteinaren klar for å styra overskotsstraumen til varmtvasstanken, så ingen solstrålar går til spille lenger. I staden er det rikeleg med varmt vatn til vask og fjøsstell, og det er faktisk dette som er den største straum-slukaren på setra.

-Eg er litt spent på dette, men eg har tru på at det skal gå bra, seier Erling Tingstad til Seterbrukaren.

Skodda dempar sola

Men det har mykje å seia kor mykje av sola som slepper fram til solpanela, fortel han. Er det disig, lågt skydekke eller skodde, kan ladinga koma ned i 3 kW. Ein dag var det heilt nede i 1,5 kW. Men ein solrik dag er det fort over 10 kW inn på batteriet. Tala frå 2020 syner tydeleg at det er varmtvatnet som dreg avgarde med det meste av sol-straumen. Det elektriske anlegget er delt i to, med eit tre-fase-anlegg som driv mjølkemaskin og mjølketank, og eit ein-fase-anlegg for varmtvatn

og ymse anna. Og i fjor drog altså ein-fase-anlegget avgarde med heile 1700 kilowattimar, medan mjølkemaskin og tank berre tok 320 kWt.

-Det er litt overraskande eigentleg, seier Erling Tingstad. Men grunnen er at tre-fasestraumen berre går kort tid, medan varmtvatnet står på heile tida.

Erling Tingstad vedgår at han har ei særleg teknisk interesse, og han fylgjer godt med på korleis anlegget leverer. -Før fjøsstellet så ser eg på kor mykje som er på batteriet, og korleis sola står, fortel han.

Mjølkestellet varer omlag ein time morgon og kveld, og no er det 21 kyr som mjølkar.

Slått og setring

Erling Tingstad er i slåttan heime, samstundes som seterdrifta går for fullt. Heime slår han 375 mål, og

graset går i rundballar. Heimegarden ligg på 750 m.o.h. og setra på 865 m.o.h. Det er ni kilometer å køyra i mellom, så det går greit å vera både seterbrukar og slåttekar.

Dei er på setra til omlag 20. august. Då minkar energien i utmarksbeitet såpass at det er på tide å koma seg heim att.

Det er Norges Vel som står bak forsøket på setra i Dalsbygda, der føremålet er å finna måtar å gjera stølsdrifta uavhengig av fossilt drivstoff. Solcelle-anlegget er levert av det lokale elektrofirmaet Energi Pluss.

Tanken er at etter kvart som ein får prøvd ut eit system som fungerer, så skal solceller vera ei tilgjengeleg energikjelde for fleire norske setertak. Og då kan ein skru av dieselaggregatet, og roa kan senka seg over setervollen.

Dei blå boksane inne i batteri-konteinaren er inverterane, som gjer om solcelle-straumen til 230 volt vekselstraum. Under står batteria.

Mange ting spelar inn

Eit solcelle-anlegg på setra må tilpassast kvart enkelt tilfelle, seier leverandøren av solcellene på Ustuvollen i Dalsbygda.

Det er firmaet Energi Pluss som har levert sol-anlegget, og dagleg leiar Ole Petter Hansæl seier at eit anlegg av denne typen kan kosta omlag 600 000 – 700 000 kroner. Det omfattar då omlag 70 solcellepanel, installasjon av desse, batterikonteinaren og styringssystema der, og oppkoplinga av heile anlegget.

Men kvart anlegg må tilpassast kvart enkelt tilfelle, seier Hansæl i eit intervju på nettsida til Norges Vel, som står bak forsøket på setra i Dalsbygda.

Ein må gå gjennom kvart prosjekt nøye, og mellom anna sjå på kva ein kan gjera for å få ned forbruket – både samla energibruk og effekt-toppa. Kostnaden vil også variera etter kva slags elektriske installasjonar

Det vil vera open dag på setra **torsdag 12. august 2021** for alle som vil læra meir om solceller og batteriløysingar.

Erling Tingstad framfor batteria som lagrar solcelle-straumen (bilete: Norges Vel).

som er på setra frå før, seier Hansæl.

Kort brukstid

Eit solcelleanlegg på setra er ei stor investering, særleg med tanke på at det kanhenda berre er i bruk 8-10 veker i året. Men det er fleire moment som kan vera verd å tenkja over:

- Kva vil fast nett-tilknytning kosta til samanlikning? Fastnett kostar både å byggja ut og å bruka (nettleige, straumkostnad, avgifter), og utbyggjinga fører også til naturinngrep.
- Når ein samanliknar med dieselaggregat må ein også ta med driftskostnader som t.d.

service og transport av diesel, i tillegg til sjølve diesel-prisen.

- Kor viktig er miljøvern og omdøme?
- Kor stor pris set du på å ha det stille (unngå aggregat-støy)?

På Ustuvollen var ikkje fast straumnett eit reelt alternativ, med ein prislapp på to millionar kroner. Og for ekteparet Erling og Hanne Østgaard Tingstad er det svært verdfullt å kunna vera på setra om sommaren utan stadig traktordur, og utan å måtta passa på traktoren heile tida. Tingstad vurderer no også å installera solceller heime på garden.

Riksantikvaren: -Seterdrifta er viktig for oss

Hvorfor er seterdrift viktig?

Riksantikvaren er opptatt av seterlandskap, seterdrift og seterkultur. Dette har vært et viktig tema for oss siden midten av 1900-tallet. I dag er flere seterlandskap med blant våre satsinger, blant annet i forbindelse med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (tilskuddsordning i samarbeid med Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet) og KULA (Riksantikvarens register over kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse). Dette en driftsform som går langt tilbake i tid og er del av en utmarksbruk som har vært en historisk bærebjelke i norsk jordbruk. Husdyrhold med beitedyr har seks tusen års tradisjon i Norge.

Hva betyr seterlandskapet for oss?

Seterlandskapet med sine bygningsmiljøer, andre kulturminner, artsrike kulturmarker og kunnskap og tradisjoner representerer unik og verdifull materiell og immateriell kulturarv både i nasjonal og internasjonal sammenheng. For kulturmiljøforvaltningen er videreføring av den særpregede og verdifulle driftsformen knyttet til seterlandskapet helt essensielt for ivaretagelsen av jordbrukets kulturarv. Vi mener denne driftsformen også er framtidsrettet gjennom sin utnyttning av lokale grasressurser til matproduksjon, ivaretagelse av kulturbetinget naturmangfold, helhetlige landskapsverdier og store opplevelseskvaliteter for allmennheten.

Riksantikvar Hanna Geiran svarer på spørsmål frå Norsk seterkultur i denne artikkelen (bilete: Riksantikvaren).

Vi ønsker å fremme ivaretagelse av verdiene i seterlandskapet. Slik vi ser det står denne særpregede og verdifulle driftsformen overfor en todelt utfordring – den ene er nedlegging, gjengroing og forfall, den andre er nedbygging knyttet til hytter, reiseliv og infrastrukturtiltak eller omlegging til intensiv jordbruksdrift.

Hvordan skiller bygningsmiljøet på setrene seg fra bygda og hvorfor er det viktig å ta vare på det?

Seterdrift er uløselig knyttet til en mangfoldig utnyttning av ressursene som lå til gården. Ved å bevare setrene får vi derfor et

helhetlig bilde av den viktige rollen utmarksressursene spilte for gårdsdriften.

Seterlandskapene viser variert bruk av ulike ressurser og stor tidsdybde. Ofte er mange forskjellige kulturminner konsentrert på relativt små områder. Fra steinalder via fangstgraver og jernutvinning til flere tusen år gamle tufter etter bosetting og etter hvert stølsdrift.

Vi heier på alle som står på for fortsatt seterdrift og bruk av setrene, som Norsk Seterkultur. Fjorårets opprop om et løft for seterdriften viser et sterkt engasjementet for feltet.

Innsatsen for seterdrifta
treng fleire støttespelarar.

Bli medlem

i Norsk seterkultur!

www.seterkultur.no

Mange av
produkta våre
har rot i støls-
kulturen og
vi støttar

Norsk seterkultur i arbeidet
for denne driftsforma.

Øk melkens verdi med eget gårdsysteri

Fjøsssystemer tilbyr komplette løsninger til gårdsmeieri og ysting fra anerkjente Plevnik. Ystekar, ostepresser, pasteuriseringsutstyr og mye mer. Plevnik er kjent for topp kvalitet og finish.

Vi tilbyr selvsagt montering, service og deler til dette utstyret på lik linje med resten av Fjøsssystemers sortiment. Ta kontakt med Knut Evensen: knut@fjossystemer.no

PLEVNIK
Add value to milk.

**SMART
FØRING**
FJØSSYSTEMER

 www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3178 Våle
Tlf. 33 30 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

Sendar:
Norsk seterkultur
Skrautvålvegen 77
2900 Fagernes

Optima pH4 Gel

til overflatesår, munnskurv, jur- og spenesalve,
og som glidemiddel ved fødselshjelp.

Andre produkt:

- Spenevask og Spenespray - god jurhelse - god mjølkehygiene
- Universalvask og Organiske syrer til reinhold i heim, fjøs og ysteri
- Hudvask og Hudbalsam - personleg hygiene og ved hudplager

Les meir på www.optima-ph.no sider for geit og storfe

Gjer «livet surt» for problembakteriane og legg
til rette for dei gode bakteriane i helle miljøet.

